पितरमनादृत्य उल्लङ्घ्येत्यर्थः । प्रथमविवाहे एव पितुरधिकारः द्वितीये तु स्वस्यैवेति भेदः।"नान्दीश्राद्धं पिता कुर्य्यात् आद्ये पाणिग्रहे बुध । । अत ऊर्द्ध्वं प्रकुर्व्वीत स्वयमेव तु नान्दिकम्"नि० सि० धृतस्मृतेः । छन्दोग० वाक्ये तदभावे तस्य पितुरभावे तत्क्रमात्"असंस्कृतास्तु संस्कार्य्या भ्रातृभिः पूर्व्वसंस्कृतैरिति"या० यः कर्त्तृक्रमः तेन क्रमेण ज्येष्ठभ्रातादद्यात् इति पृथ्वीचन्द्रोदयः । हेमाद्रिस्तु पितुरभावे यः पितृव्यमातुलादिः संस्कुर्य्यात् स तत्क्रमात् संस्कार्य्यं पितृक्रमात् न तु स्वपितृभ्य इति व्याचख्यौ । तेन अमुकस्येति संस्कार्य्यनामाभिधाय पितुरिति प्रयोज्यमेव मेव रघुनन्दनादयः । "दृष्टौ तीर्थे च संन्यस्ते ताते च पतिते सति । येभ्य एव पिता दद्यात् तेभ्यो दद्यात् स्वयं सुतः । कात्या० स्मृतेः जीवत्पितृकस्य तीर्थादौ विशेषः पितरि संन्यस्ते प्रोषिते पतिते वा यदाऽन्यस्तत्प्रतं धर्म्मं बुद्धा संस्कुर्य्यात् तदा संस्कार्य्यपितुः पितृव्यादिभ्यो दद्यात् न संस्कार्य्यपितृव्यादिभ्यः निर्ण० सि० । एवं जीवन्मातृकेणापि मातरमतिक्रम्य पितामहादीनां तिसृणाम् श्राद्धं छन्दोगेतरेण करणीयमिति "योयो जीवति तमति दद्यादिति" स्मृतौ पुंस्त्वस्याविवक्षितत्वात् । पितृव्यादित्रिकस्य जीवने तु तद्वर्गश्राद्धनिवृत्तिः किन्तु जीवद्भिरेव तैः तच्छ्राद्धं भोज्यं "पितामहो वा तत्श्राद्धं स्वयं भुञ्जीतेति"मनुवचनात् । एवं मातृव्यादित्रयेऽपि बोध्यम् तेन जीवद्वर्गपरित्यागेनेतरवर्गश्राद्धं करणीयम् "यदि जीवति वर्गस्तु तं वर्गं तु परित्यजेत्" नि०सि० वचनात् ।

आभ्रिक त्रि० अभ्रा खनति ठक् । काष्ठकुद्दालेन खनके ।

आभ्र त्रि०अभ्रे आकाशे भवः कुर्व्वा०ण । आकाशभवे ।

आम् अव्य० अम–गत्यादिषु णिच्–वा अच्चुरः किप् । १अङ्गीकारे २निश्चये ज्ञाने ३ स्मृतौ ४प्रतिवचने च ।

आम पु० । आम्यते ईषत्पच्यते आ+अम–कर्म्मणि घञ् । १ईषत्पक्वे असिद्धे २पाकरहिते ।अम–करणे घञ् । २रोगमात्रे । वैद्यकोक्ते षट्विधे अजीर्णे ३रोगभेदे च आमाटोपाग्रचोक्षेश्मगुल्मग्रहणिविकारिणाम्" सुश्रु० । तल्लक्षणादि यथा निदा० "आहारस्य रसः सारः योन पक्वोऽग्निलाघवात् । आमसंज्ञां स लभते बहुव्याधिसमाश्रयः । आममन्नरसं केचित् केचित्तु मलसञ्चयम् । प्रथम दोषदुष्टिं वा वदन्ति बहुपिच्छिलाम् । सादनं सर्व्वगात्राणामाममित्यभिधीयते" "तेनामेन. सदा युक्ता दोषा दुष्याश्च तादृशाः । तदुद्भवा आमयाश्च सामा इति बुधैः स्मृताः" तेनास्य क्लीवत्वमपि । आमस्य निदानस्वरूपभेदादि निदाने उक्तम् "आमं विद्गन्धं विष्टब्धं तथा पित्तानिलैस्त्रिभिः । अजीर्णं केचिदिच्छन्ति चतुर्थं रसशेषतः । अजीर्णं पञ्चमं केचिन्निर्द्दोषं दिनपाकि च । वदन्ति षष्ठं चाजीर्णं प्राकृतं प्रतिवासरम् । तत्रामे गुरुतोत्क्लेदः शोथो गण्डालिकूटकः। उद्गारश्च यथाभुक्तमविदग्धं प्रवर्त्तते" । तस्य चामनामत्वे कारणमप्युक्तम् तत्रैव ।"भुक्तमन्नावशेषं यत् रसभूतन्त्वपाचितम् । गतमामाशये यस्मात्तस्मादामं प्रचक्षते इति ।" अधिकमामाशयशब्दे वक्ष्यते ।

अपाकरूपामात् तृष्णाधिक्यं जायते तदुक्तम् सुश्रु० । "तिस्रः स्मृतास्ताः क्षतजा चतुर्थी क्षयात्तथान्यामसमुद्भवा" च इत्यादिना सप्तविधास्तृष्णाविभज्य "त्रिदोषलिङ्गामसमुद्भवा च हृच्छूलनिष्ठीवनसादयुक्ताः । स्निग्धं तथान्नं लवणञ्च भुक्तं गुर्वन्नमेवातितृषीकरोति" आमस्यातिसाररोगादिहेतुत्वं सुश्रुते उक्तम् आमाजीर्णैः प्रद्रुताः क्षोभयन्तः कोष्ठं दोषाः संप्रदुष्टाः सभक्तम् । नानावर्णं नैकशः सारयन्ति कृच्छ्राज्जन्तोः षष्ठमेनं वदन्ति । संसृष्टमेभिर्दोषैस्तु मलमप्यवसीदति । पुरीषं भृशदुर्गन्धं पिच्छिलं चामसंज्ञितम्"इति आमातिसारं लक्षयित्वा । अतः सर्व्वातिसारास्तु ज्ञेयाः पक्वामलक्षणैः तत्र लङ्घनमेवादौ पूर्व्वरूपेषु देहिनाम्:"। तत्र लङ्घनस्य कर्त्तव्यतामुक्त्वा अनेन विधिना चामं यस्य नैवोपशाम्यति । हरिद्रादिं वचादिं वा पिबेत् प्रातः स मानवः । आमातिसारिणां कार्य्यं नादौ संग्रहणं तृणा"मित्यनेन विशेष उक्तः तेन ४अतिसारभेदे "शस्यं क्षेत्रगतं प्राहुः सतुषं धान्यमुच्यते । आमं वितुषमित्युक्तम् खिन्नमन्नमुदाहृतमिति" स्मृतिपरिभाषिते अपक्वे ५सतुषेऽन्ने च । "आमं शूद्रस्य पक्वान्नं पक्वमुच्छिष्टमुच्यते" स्मृतिः । आपद्यनग्नौ तीर्थे च चन्द्रसूर्य्यग्रहे तथा "आमश्राद्धं द्विजैः कार्य्यं शूद्रेण तु स दैव तु" प्रचे० पाकश्च अग्निसंयोगात् कालवशात् वा वस्तुपरिणामविशेषः तत्रान्नादीनामामत्वमग्निविशेषसंयोगाभावात् । यथा आमान्नघटादेः। यद्यत् फलादि यद्यत्कालेपच्यते तत्कालात् प्राक् तस्य पाकाभावे आमत्वम् यथाम्रादेः। तथा व्रणादेरपि परिपाकाभावे आमत्वम् कालिकम् । यथा "आमं विपच्यमानं च सम्यक् पक्वं च योभिषक्" व्रणपाकाभावे" सुश्रुतः ।